

MOSAIC DE PAISATGES

La qualitat i la protecció del medi natural d'un país és mesura de civilització i de modernitat. Són estructures d'estat i formen part de la identitat del nostre país. Catalunya ha avançat molt en els darrers 35 anys.

-Conservació mediambiental

-L'any 1926 pocs anys abans de la redacció del "Regional Planning" -el primer document d'ordenació territorial a casa nostra, redactat per dos germans un paisatgista i un enginyer- Nicolau Maria Rubió i Tudurí escrivia:

"Avui, posada al mig del paisatge, la gran ciutat moderna llança als quatre vents les seves enormes secrecions, que són mortals per als camps i viles veïnes (...) És la ciutat contra el paisatge."

Per acabar dient:

"Si donem al mot paisatge una significació complexa, que compregui plans, boscos, aigües, indústries, mineria, agricultura, habitació, tràfec, etc., etc., direm, amb els urbanistes moderns, que la ciutat de demà no ha d'ésser més que un element del paisatge (...) Cada un dels nuclis (urbans) és element del país com ho són els rius, les muntanyes i els horts: elements que han de tenir relacions mútues."

-Entre finals del segle XIX i inicis del segle XX, a redós d'un catalanisme que començava agafar embranzida política, en sorgiren diverses institucions amb una clara vocació de modernitat. Una d'elles fou la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN, fundada el 1899), que 77 anys després de la seva creació seria la promotora d'un treball que ja ha esdevingut un clàssic: el llibre "Natura, ús o abús?", el "Llibre blanc de la natura" (1976).

-L'eminent ecòleg Ramon Margalef, a la introducció del primer capítol, dibuixava un panorama certament catastròfic a la Catalunya del moment, fent un dur al·legat contra el model urbanístic imperant (parlava de "monstre urbà"), la indústria, el turisme, la contaminació de l'aire i dels aqüífers, etc. Tanmateix, Margalef conclouïa amb una nota en positiu, dient que pel sol fet que és parlés de la natura i que hi hagués una presa de consciència era motiu d'optimisme.

-La societat civil ha tingut una gran importància en aquesta presa de consciència i en el "despertar ambiental de Catalunya", ja des de les acaballes del franquisme. La societat civil ha estat protagonista de primera fila en la declaració de parcs com ara els Aiguamolls de l'Empordà. Ara ho és també en la gestió i conservació, com constata el creixent protagonisme del Tercer Sector.

-En els 36 anys que van de la publicació del Llibre Blanc fins a l'actualitat, l'evolució en general ha estat positiva, si bé encara queden taques negres i es presenten reptes per resoldre, començant pel canvi climàtic. Podem afirmar que la qualitat i el grau de protecció del medi natural és un signe de civilització i de modernitat d'un país.

-Pel que fa exclusivament a la política d'espais naturals, una fita ineludible és l'aprovació, el 1992, del Pla d'Espais d'Interès Natural, el PEIN, un document amb rang de pla sectorial sobre el qual el "Llibre blanc" havia influït. El PEIN incloïa inicialment un total de 144 espais protegits, els quals s'han anat ampliant fins arribar als 148 actuals.

-Actualment, Catalunya compta amb un 31% del seu territori sota alguna figura de protecció, superfície equivalent a 1.106.624 hectàrees de superfície. Cal fer notar que el 1981 només estava protegit un 1%.

-Valoració social i política del paisatge

-Però més enllà de la visió estrictament proteccionista el Conveni del Paisatge del Consell d'Europa marca una fita en fixar les bases per a una nova cultura i sensibilitat enfront el paisatge. El que el Conveni del Paisatge del Consell d'Europa, firmat el 2000, afirmava era que **tot el territori és paisatge i tots els ciutadans tenen dret al paisatge.**

-L'Observatori del Paisatge va néixer amb aquest objectiu: interpretar, desxifrar, descriure i «narrar» paisatges; tan els naturals, com els agraris, industrials, urbans i periurbans, i entendre'ls en la seva formació i la seva evolució, observant els seus amplis valors: històrics, estètics, espirituals, socials o artístics.

-En el context general d'augment de las preocupacions ambientals, el paisatge s'ha convertit progressivament en una clau social als països occidentals, i particularment als europeus. No és que hagi estat un dels cavalls de batalla de las organitzacions ambientals i ecològiques, que s'han mostrat més preocupades per la diversitat i riquesa biològiques: s'ha imposat, més aviat, com una entrada privilegiada per als temes de conservació i de sostenibilitat, així com també, de qualitat de vida: **la intensitat dels canvis que afecten avui al paisatge, es tradueixen en deteriorament, banalització i pèrdua de trames paisatgístiques de forma tan àmplia que afecten la pròpia noció històrica i el caràcter de moltes comarques i llocs del nostre país. En definitiva, una immensa pèrdua cultural.**

-En efecte, des del punt de vista de l'acció pública, l'enteniment territorial del paisatge implica, enfront a plantejaments passats que associaven la seva defensa de forma quasi exclusiva a iniciatives de protecció de la naturalesa, un compromís polític amb tots els paisatges, amb els més notables, singulars o exòtics, però també amb paisatges més habituals, quotidians i ordinaris que constitueixen el marc de la vida diària de la nostra gent.

-Per això no pot dissociar-se la salvaguarda dels valors del paisatge del govern del territori i és vital, per al futur dels paisatges, d'incorporar criteris i objectius paisatgístics a la planificació territorial i a l'urbanisme:

la territorialització del paisatge és, des del punt de vista polític i jurídic, un fet relativament recent. *L'Estratègia Territorial Europea* acordada pels ministres responsables d'ordenació del territori de la UE l'any 1999, constituïa un pas important en el procés d'ampliació de l'interès social i polític per el paisatge a espais cada cop més extensos parlant, per primer cop, de les «amenaces sobre els paisatges culturals» i de la necessitat d'una «gestió creativa».

-És el *Conveni Europeu del Paisatge* (CEP), aprovat pel Consell d'Europa l'any 2000 i que entra en vigor el 2004, el que assumeix plenament el sentit territorial de la qüestió paisatgística, és a dir, **la idea innovadora, des del punt de vista jurídic i polític, de que tot territori és paisatge, i de que cada territori es manifesta en l'especificitat del seu paisatge, sigui quina sigui la seva qualitat i l' "apreci" que mereixi.**

El CPE no defineix el que és bell o lleig i no associa el paisatge a experiències estètiques necessàriament positives, lo que suposa un canvi de rumb fonamental per a les polítiques i els programes públics de paisatge

-**L'any 2005 s'aprova la Llei catalana 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge** que col·loca el nostre país a l'avantguarda mundial d'aquesta nova sensibilitat i hi dona resposta a nivell de coneixement acadèmic i d'acció política.

La noció de paisatge avui

-Avui, "paisatge" ja no només vol dir una vista agradable d'un espai natural des d'un punt de vista estàtic, com una postal però és cert que el sentiment modern de la naturalesa es concreta en paisatges i avui, quan parlem de paisatge, també ens referim a un concepte complex que conté la projecció cultural d'una societat en un espai determinat des d'una dimensió material, espiritual, ideològica i simbòlica.

-el paisatge és « *la consciència d'un nou tot, unitari, per damunt dels elements que el conformen, no lligat a la seva significació aïllada i no composta mecànicament a partir d'ells: això és el paisatge*»

Georg Simmel, «Filosofia del paisaje» 1986

-El paisatge adquireix una significació històrica i així reforça el seu caràcter cultural. Si els paisatges són també la història dels pobles, llavors els confereixen identitat. «*La història d'un poble és inseparable del seu paisatge (i aquest) es converteix així en una referència històrica fonamental, en un signe visible de la identitat col·lectiva dels pobles*» Ortega y Gasset,

...i seguidament afirmava que la tasca de «*recolliment nacional*» començaria per proposar-nos quines són «*les imatges vives dels nostres paisatges castissos, els paisatges essencials de la nostra Espanya*» Ortega y Gasset

-El paisatge pot ser tan natural com construït, però en la immensa majoria d'ocasions és una barreja de tots dos. El paisatge també és la imatge mental que hom té de la realitat física del territori que habitem i és forjador del sentiment i el tarannà personal; així mateix també forma part del caràcter d'una cultura i una societat.

"El paisatge és com un llibre obert. És el millor lloc on l'ésser humà ha escrit la seva història."

Yvette Barbaza

-L'eina fonamental que recull tot aquest coneixement i aquesta nova sensibilitat són els Catàlegs de Paisatge, plasmats finalment en el Mapa de Paisatges de Catalunya.

-El Mapa dels Paisatges de Catalunya, és una de les principals aportacions de l'Observatori al coneixement i la identitat del nostre país. Posa ordre a una sèrie de coneixements, científics i populars, que inclouen els valors biològics, naturals, geològics però també històrics, artístics i de cultura popular. Atorga al territori català un nou grau de coneixement, ordenat, classificat i entenedor que ens permet llegir-lo amb una visió "hol·lística" com mai abans s'havia fet.

-El Mapa de Paisatges és una poderosa eina perquè la societat prengui consciència dels paisatges on viu, de la importància dels seus valors naturals, culturals, socials, productius, simbòlics i identitaris, i també de la seva singularitat i dels seus riscos. El mapa de paisatges ens familiaritzarà amb termes com els Terraprimers, la Terreta, lo Pas de Barrufemes o els Xaragalls del Vallès. En definitiva, ens ha de portar a conèixer i comprendre millor el nostre país, a reforçar-ne el sentiment de pertinença, alhora que ens obre els ulls a la seva extraordinària diversitat.

-El Mapa defineix les 135 unitats de paisatge com a àrees amb un mateix caràcter paisatgístic i que es caracteritzen per un conjunt d'elements que els confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori. El mapa engloba tot el territori català i, per tant, no s'ha fet atenent criteris qualitius.

-Les **unitats de paisatge** no comporten necessàriament accions de conservació només encaminades únicament a la preservació: el nostre país és un territori absolutament marcat i modificat per l'acció de l'home, que l'ha construït i modelat al llarg dels segles i ho ha de seguir fent en el futur. **La noció contemporània de paisatge inclou també el canvi i l'adaptació com a valors. Defensar el caràcter d'un territori no exclou que aquest paisatge pugui evolucionar; ben al contrari, ens permetrà actuar i intervenir sobre el territori de manera que la seva identitat quedi reforçada** i identifiqui quins són els valors que li confereixen aquesta identitat, sense excloure que el canvi en pot afegir de nous.

-En el futur, hem de tendir a no llegir el territori com una agregació discontinua de realitats aïllades, sinó com una sèrie de paisatges, totalment modificats per la mà de l'home, on els processos naturals i els artificials es barregen en simbiosi i on es trenquen les barreres definitives entre el que és biològic i artificial, natural i urbà, entre la ciutat i el camp. **Un territori on, des de l'indret més radicalment urbà fins al de més protecció mediambiental, natura i societat, món natural i civilització, s'integren harmònicament i en una correcta mesura i progressió.**

Roger Subirà, arquitecte